

Serveis especials

MA. CARME MAYOL I FERNÁNDEZ*

Resum: Visió històrica de la introducció de serveis especials a les biblioteques públiques catalanes. S'analitzen els primers desenvolupaments duts a terme als anys trenta, es remarca el buit que presidí una llarga etapa de postguerra i s'assenyala la tímida represa de serveis especials en els anys setanta. La Llei de Biblioteques de 1993 contempla aquests serveis; per això és d'esperar que se n'estimuli la creació i creixement.

Els serveis especials són, avui i aquí, un dels grans reptes de les nostres biblioteques públiques. Unes biblioteques que, certament es troben en ple procés de transformació, que van introduint tecnologia, nous suports, que amplien i milloren espais i equipaments, però que, d'altra banda, encara tenen moltes dificultats per oferir tota la diversitat de serveis que reclama una societat en què la informació té, dia a dia, un paper més rellevant.

S'entén que calia millorar la secció infantil, que són indispensables unes àrees de fonoteca i d'hemeroteca àmplies i atractives, que s'havia d'activar el préstec, i fins i tot comença a haver-hi una consciència de la necessitat de potenciar la secció d'informació i de referència; ara bé, quan s'anomenen els serveis especials sembla, de vegades, que estem introduint un concepte nou, que tractem un tema difícil, que no està avalat per la tradició bibliotecària del país.

Certament els serveis especials són un tema difícil, que no es pot resoldre amb improvisacions i voluntarismes; però no és menys cert que tenen uns antecedents a Catalunya que no hem d'oblidar.

Ara que hem celebrat el 75è aniversari de les Biblioteques Populars, és un moment oportú per recordar com, des d'un principi, s'identificaren i s'iniciaren uns serveis que, avui, encara tenim pendents.

Tothom sap que les Biblioteques Populars que la Mancomunitat va introduir a Catalunya el 1918 tenien, com a tret distintiu, ser del tot innovadores, i ho eren, no solament per la seva imatge o pels nous serveis que oferien, sinó

* Escola Universitària "Jordi Rubió i Balaguer", de Biblioteconomia i Documentació.

sobretot perquè centraven la seva missió a servir els ciutadans. L'usuari desplaçava els materials com a raó de ser de la biblioteca, seguint el model de les biblioteques públiques nord-americanes i britàniques: el conservador esdevenia bibliotecari (en el nostre cas bibliotecària) i aquest ampliava sensiblement la seva funció social.

En efecte, ja en el Projecte de creació de la Xarxa de Biblioteques Populars s'identificaven diferents tipus d'usuaris i, en conseqüència, diferents necessitats informatives i diferents serveis¹. Començar amb aquesta orientació va permetre a les nostres Biblioteques Populars arrelar amb força i evolucionar millorant els serveis inicials i descobrint-ne de nous.

Jordi Rubió i Balaguer, que havia estat al davant de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populars des de començaments dels anys vint, assumirà el 1930 la direcció de l'Escola de Bibliotecàries. Aquesta doble direcció propicia una política coordinada d'ambdues institucions. Al mateix temps, la Xarxa de Biblioteques Populars, recuperada en la seva integritat després de la Dictadura de Primo de Rivera, s'eixampla i inicia un procés de clara consolidació.

Quant a l'Escola en mans del doctor Rubió, es converteix en un autèntic laboratori d'estudi, en un atent portaveu de les noves tendències del món biblioteconòmic. No ens ha d'estranyar doncs que quan el 1934 s'inauguren els Quaderns de Treball, el primer número, de Maria Miralda, *Les biblioteques d'Hospital a Catalunya*² tracti un tema d'actualitat, identifiqui un nou tipus d'usuari de biblioteca que necessita uns serveis especials. Dos anys després, el 1936, també un Quadern de Treball, estarà dedicat a usuaris especials. *Les Biblioteques per a cecs a Barcelona* de Mercè Rossell segueix la línia d'anar descobrint serveis bibliotecaris per a persones que presenten una problemàtica ben específica³. Avui aquests dos estudis modèlics ens interessin per l'acurat estat de la qüestió a nivell internacional que, en ambdós casos, es fa de cada tema, però resulten especialment valuosos pel treball de camp fet per ambdues autores. Són aquests treballs de camp els que ens permeten conèixer els serveis bibliotecaris que s'oferien als hospitals del país i a les organitzacions de cecs catalanes abans d'iniciar-se la guerra.⁴

1. El Projecte diu textualment: "les Biblioteques Populars de Catalunya serà bo que es dirigeixin a dos públics: a) Al públic mitjà de la localitat ... b) A un altre públic més reduït ... constituït pels ... intel·lectuals de la localitat...". Per a cada col·lectiu es preveuen uns serveis determinats. *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, vol II, 1915 p. 122-130.

2. Maria Miralda, *Les biblioteques d'hospital a Catalunya* (Barcelona: Imp. Casa de Caritat, 1934). Quaderns de Treball, núm. 1.

3. Mercè Rossell, *Les biblioteques per a cecs a Barcelona: notes per a llur història* (Barcelona: Imp. Casa de Caritat, 1936). Quaderns de Treball, núm. 4.

4. El treball de Mercè Rossell s'ha convertit en l'inventari d'unes associacions que foren suprimides poc temps després, en finalitzar la Guerra, quan s'aplicà a Catalunya el Decret franquista de 13-XII-38 segons el qual quedaven suprimides totes les associacions de cecs de l'Estat i es constituïa la "ONCE" (Organización Nacional de Ciegos Españoles) com a única representació legal d'aquest col·lectiu.

Fins aquest moment el Servei de Biblioteques Populars no creia oportú implicar-se a implantar serveis especials, però, en canvi, hi havia un interès manifest a seguir aquestes experiències; el mateix Jordi Rubió representa Espanya en la subcomissió de biblioteques hospitalàries creada per la International Library Federation (ara IFLA), i quan al 1934 sorgeix a Londres The Guild of Hospital Librarians amb l'objectiu de promoure l'estudi, organització i comunicació entre les persones vinculades a les biblioteques hospitalàries del món, l'Escola hi ingressa com a membre.⁵

A nivell internacional preocupava la implantació d'aquests serveis que, aleshores encara, pocs països havien pogut vincular al seu sistema de lectura pública. A Catalunya, si bé es desestimava incorporar-los argumentant dificultats estructurals, financeres i de preparació professional, s'estudiava amb cura la seva evolució.

Durant aquells anys, es crearen a l'Escola els cercles d'estudi, grups de treball constituïts per alumnes de tercer i bibliotecàries en exercici que analitzaven i estudiaven conjuntament temes d'actualitat. Un dels temes monogràfics de treball era concretament les biblioteques d'hospital. Estudiants i professionals treballaven i compartien l'interès que suscitava aquest tema.⁶

També des de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries (l'AEB) les bibliotecàries demostraren el seu interès per aquests serveis. Maria Miralda inicià, el maig de 1936, una campanya per Ràdio Barcelona, que tingué força èxit, per recollir llibres destinats a les biblioteques d'hospital i a les de presons.⁷

Poc temps després, quan la Guerra va trasbalsar el país, s'organitzà, un servei especial força complex: el Servei de Biblioteques del Front. La iniciativa partí de l'Agrupació d'Escriptors Catalans i l'elaboració del pla fou fruit de la col·laboració de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populars i els Sindicats d'Escriptors Catalans (U.G.T. i C.N.T.).⁸

La creació de les Biblioteques d'Hospitals de Sang, la preparació de lots per a aquestes biblioteques, el seu control i el funcionament posterior del bibliobús, tot va organitzar-se des de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populars amb el treball d'un grup excepcional de bibliotecàries. Algunes biblioteques populars fent gala del seu esperit de servei al lector es convertiren voluntàriament en "filials del Front".

Res no va deixar-se a l'atzar. El mateix doctor Rubió es preocupà de redactar una normativa, que no arribà a publicar-se, en la qual es donaven

5. Aquestes informacions són tretes del treball pendent de publicació *Servei de Biblioteques del Front (1936-1939)* elaborat per Vicenç Allué i Blanc, Mª Teresa Boada i Villalonga i Maria Candelària Cugueró i Conchelo.

6. Assumpció Estivill i Rius, *L'Escola de Bibliotecàries: 1915-1939* (Barcelona: Diputació de Barcelona, 1992). Quaderns de Treball núm. 12, p. 354.

7. A. Estivill, p. 353.

8. Per conèixer amb detall les activitats d'aquest servei cal consultar el *Servei de Biblioteques del Front (1936-1939)*.

unes pautes de treball senzilles per orientar els que col·laboraven en les biblioteques dels hospitals.⁹

En definitiva una estructura bibliotecària sòlida i uns professionals sensibles varen realitzar amb eficàcia i responsabilitat uns serveis especials que per les seves peculiaritats eren extremadament difícils.

Fins aquí l'experiència bibliotecària en aquest àmbit és realment alligona-dora. En primer lloc, observem la prudència dels responsables de la lectura pública en no voler incorporar uns serveis especials quan no es reunien les condicions indispensables. En segon lloc, es posa en evidència la seva professionalitat, ja que es fa un seguiment rigorós del tema, tant a partir dels contactes internacionals, com amb el treball organitzat i seriós de les bibliote-càries del país. És aquesta preparació prèvia la que va permetre, la instal·la-ció ràpida i l'actuació eficaç del Servei de Biblioteques del Front.

Finalitzada la Guerra, malgrat la tasca de suplència iniciada des del pri-mer dia per la Diputació de Barcelona, la política bibliotecària que fins aleshores havien promociionat les institucions catalanes, és dràsticament ampu-tada tan des del punt de vista geogràfic com de l'ideològic. Una postguerra penosa i llarga va mantenir les biblioteques populars en un estat de simple supervivència.

La política d'interès sobre els serveis especials es perd, durant molts anys, van sorgint i desapareixent serveis bibliotecaris d'escàs abast en hospitals i presons del país, portats tots ells de forma voluntarista al marge de contactes professionals.

Una excepció fou, el 1972, la creació a la Clínica Mental de Santa Coloma d'una biblioteca adreçada als malalts mentals. La idea va partir de la inicia-tiva d'un malalt, però va rebre bona acollida per part de la Diputació de Barcelona i la va integrar a la seva Xarxa de Biblioteques Populars. Als seus primers anys d'existència, aquesta biblioteca fou molt activa i fins i tot va organitzar el 1974 el "1r Seminari de Biblioteques Hospitalàries" en el qual es formularen uns principis que volien ser unes normes per a biblioteques hospi-talàries. Aquest document no va tenir massa ressò ni en les institucions sani-tàries ni en els àmbits bibliotecaris.¹⁰

Uns anys més tard, concretament el 1980, es reprèn el tema, i es presenta a l'Escola de Bibliologia una memòria sobre biblioteques d'hospitals.¹¹ En aquest estudi l'autora, Rosa Fedi, fa una relació de 149 centres sanitaris

9. Servei de Biblioteques del Front. Institució de les Lletres Catalanes. *Normes per a l'organització de les Biblioteques d'Hospitals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1939 (galerades).

10. Primer Seminario sobre Bibliotecas para enfermos hospitalizados. *Estudios sobre Hospitales*, 65 (1974): 21-29.

11. Rosa Fedi Molleví, *La biblioteca de pacientes hospitalizados* (Barcelona, 1980). (Memòria mecanografiada).

públics i privats, de Barcelona i província. Només 14 d'aquests centres tenien establerts serveis bibliotecaris destinats als malalts¹² i únicament la ja citada Clínica Mental de Santa Coloma disposava de personal bibliotecari per als seus serveis.

A partir de 1980 comença una nova etapa per a la lectura pública del país. La creació del Servei de Biblioteques per la primera legislatura de la Generalitat i l'aprovació pel Parlament de Catalunya de la Llei de Biblioteques de 1981, en la qual s'indica explícitament la voluntat d'entroncar amb la nostra tradició bibliotecària,¹³ configuren un nou marc d'actuació i propicien un replantejament dels serveis de bibliotecaris.

D'aquests darrers 14 anys no tenim ni treballs de camp, ni informació suficient sobre els serveis especials per poder-ne fer un balanç acurat. Però sí que podem afirmar, en canvi, que si bé s'ha fet un important esforç, per part de les institucions implicades en la lectura pública per millorar les nostres biblioteques, els serveis especials, ara com ara, segueixen sense integrar-se en la lectura pública del país. Malgrat el gran protagonisme que han anat adquirint dins de la lectura pública a nivell internacional, aquí segueixen trobant grans dificultats per ser identificats com una responsabilitat de la biblioteca pública.

Tampoc no s'ha seguit l'exemple del Ministerio de Cultura que, el 1983 amb Justícia i el 1990 amb Sanitat, va establir convenis de col·laboració per anar implantant, de mutu acord, serveis bibliotecaris en les institucions on l'Estat té competències en aquests àmbits. Aquesta política, inicialment força interessant, és la que també ha endegat la Generalitat valenciana que ha signat convenis que impliquen Cultura i Sanitat per a l'establiment de biblioteques hospitalàries.

La manca d'acords institucionals és el punt clau que ocasiona que els serveis especials es caracteritzin encara, al nostre país, perquè són realitzacions puntuals i voluntaristes.

Així respecte a les biblioteques d'hospital, la biblioteca de la Clínica Mental de Santa Coloma, dins de la Xarxa de la Diputació de Barcelona, segueix sent l'única amb una infraestructura sòlida. Han sorgit, però, dues experiències interessants desenvolupades a partir de biblioteques públiques: una el 1988 a l'Hospital de Bellvitge, i l'altra el 1990 a l'Hospital de Granollers.¹⁴ En ambdós casos, iniciatives individuals han originat col·laboracions

12. Maria Miralda en el seu estudi de 1934 ja havia identificat 11 centres amb serveis bibliotecaris per a malalts. Curiosament a la Clínica Mental de Santa Coloma estaven iniciant en aquells moments un servei que després es va perdre fins que la iniciativa d'un malalt el va fer renéixer a inicis de 1970.

13. *DOGC*, núm. 123 (29 d'abril de 1981).

14. L'experiència de Bellvitge sorgeix a partir d'un pla de dinamització de biblioteques iniciat per l'Ajuntament de l'Hospitalet. La sensibilitat del bibliotecari de la Biblioteca Popular de Bellvitge i

significatives. La resposta per part dels usuaris ha estat sempre bona, però a partir d'iniciatives personals mai no és fàcil consolidar uns serveis que, per ells mateixos, tenen moltes exigències.

Hi ha també altres centres hospitalaris que tenen establerts serveis de lectura per als malalts, sense cap tipus de contacte amb professionals.¹⁵ Totes les experiències i iniciatives que van sorgint demostren que hi ha una inquietud per part d'alguns bibliotecaris, compartida per uns quants polítics, i també en alguns casos pel personal sanitari, per oferir serveis de lectura dins dels hospitals. Però no tenir un marc d'actuació clar origina respostes puntuals, inconnexes i de difícil continuïtat.

Ben diferent és la situació bibliotecària a les institucions penitenciàries catalanes. El fet que la Generalitat tingui traspassada la gestió d'aquests centres ha permès al Departament de Justícia incloure places de bibliotecaris titulats en uns organigrames on, fins aleshores, aquests professionals no hi figuraven.

Actualment, dels 10 centres penitenciaris de Catalunya, 9 tenen bibliotecari a horari complert i els serveis bibliotecaris en aquestes institucions segueixen un clar procés de consolidació.

Preocupa, però, que no s'hagi establert encara, cap tipus de conveni entre Justícia i Cultura. És indispensable relacionar aquestes biblioteques amb la lectura pública del país, per enriquir i potenciar la capacitat integradora dels seus serveis.

També dins de les nostres biblioteques públiques van apareixent, amb gran timidesa, altres serveis especials. Unes vegades és un petit lot cedit per la "ONCE" per a invidents –llibres en Braille i enregistraments sonors (Biblioteca de Sant Pau i Can Sumarro). En alguna ocasió una biblioteca prova d'iniciar un servei de préstec a domicili per a vells i malalts reclosos a casa (Biblioteca Popular de Sant Feliu del Llobregat). De vegades pot ser el donatiu d'un usuari el que origina un servei especial (un equip de lectura per a

l'interès de l'Ajuntament aconseguir la col·laboració de la Diputació de Barcelona i del propi Hospital. Avui el servei iniciat el 1988, malgrat algunes interrupcions, segueix fent-se, però la situació precària del personal que el realitza en fa témer la continuïtat.

A Granollers s'inicien serveis bibliotecaris a l'Hospital gràcies a l'interès de l'anterior alcalde. L'Ajuntament, en aquest cas, ha aconseguit una àmplia col·laboració. Les dues biblioteques públiques, una de la Generalitat de Catalunya i l'altra de la Diputació de Barcelona, es responsabilitzen, conjuntament amb l'Hospital de Granollers d'uns serveis bibliotecaris per als malalts. Des d'un principi són les mateixes bibliotecàries les que fan l'esforç de desplaçar-se, per torns, a l'hospital per realitzar i controlar el servei de lectura. Mantenir aquest servei exigirà una ajuda complementària que avui encara no els ha arribat.

15. Coneixem l'existència de serveis bibliotecaris adreçats als malalts en diferents institucions sanitàries del país: l'Hospital de Sant Pau, l'Hospital de Sant Joan de Déu, l'Institut Gutman, l'Hospital-Residència Sant Camil, possiblement ja s'haurà iniciat un servei que estava en estudi a la Residència Sanitària de la Vall d'Hebrón, i ens consta que altres institucions demanen ajuts institucionals per establir-los. Les experiències que ja existeixen i les noves iniciatives que van apareixent demostren una inquietud per oferir uns serveis bibliotecaris que, malgrat l'actual Llei, encara no ha pogut assumir la biblioteca pública catalana.

cecs a la Biblioteca de Sitges). Algunes biblioteques comencen a tenir llibres en tipografia gran, o bé algun diari en àrab, uns exemplars de l'Alcorà, etc. Tot plegat, indicis clars d'unes inquietuds professionals que miren de satisfer, sense les eines adequades, unes demandes d'informació i de lectura encara no ben estudiades i, en conseqüència, no resoltes.

Hem parlat repetidament de serveis especials però la migradesa que aquests serveis tenen al nostre país difícilment ens permet identificar-los plenament i valorar la seva significació per a la lectura pública. Inicialment s'identifiquen com a serveis especials els serveis bibliotecaris adreçats a un grup específic de ciutadans que, per qualsevol motiu físic, psíquic, o social, tenen dificultats per utilitzar la biblioteca pública.

El *Manifest de la Unesco* deixa ben clar l'obligatorietat de la biblioteca pública de facilitar la lectura a tots els ciutadans. Per això, quan un col·lectiu, per les seves pròpies peculiaritats, té dificultats per utilitzar la biblioteca pública, aquesta està obligada a organitzar uns serveis especials que solventin el seu problema.

Les Normes internacionals de l'IFLA (1973, 1985) indiquen els diferents serveis que cal organitzar per garantir la lectura pública a tothom. La seva tipologia ve condicionada per la peculiaritat de cada grup d'usuaris. Així, tenim, d'una banda, una sèrie de serveis que caldrà organitzar fora de la biblioteca pública, però sota la seva responsabilitat. Ens estem referint a les biblioteques hospitalàries, a les biblioteques de presons i als serveis bibliotecaris per a persones internades en asils o residències o per a aquelles que es troben recloses als seus domicilis per malaltia o perquè són molt grans i no poden desplaçar-se. Establir serveis bibliotecaris per a aquests col·lectius és imprescindible per garantir el seu dret a la lectura, una lectura del tot necessària per pal·liar solituds, per trencar aïllaments, per aliviar marginacions, per preparar reinsercions ...

Habitualment, aquests serveis els realitza la biblioteca pública amb la col·laboració de les institucions implicades: Sanitat, Justícia, Benestar Social. El voluntariat, convenientment organitzat pels professionals, acostuma a ser, en aquests casos, un ajut estimable.

D'altra banda, dins de la mateixa biblioteca pública trobem una gran varietat d'usuaris que reclamen serveis especials. Citarem en primer lloc el nombros grup de les minusvalideses. Minusvalideses físiques, sensorials i també mentals.

Pel que fa a les persones amb minusvalideses físiques és l'edifici el que condiona la possibilitat de servei. Una arquitectura correcta, l'eliminació de tot tipus de barreres arquitectòniques, en definitiva l'aplicació rigorosa de les normes per a edificis públics, han de permetre garantir l'ús de la biblioteca per part d'aquests usuaris.

Molt més complicades són les exigències dels usuaris que pateixen

minusvalideses sensorials i mentals, cada una d'aquestes reclama materials ben específics.

Els cecs i les persones amb escassa visió necessiten materials i equips molt especials per poder llegir. Des de fa molts anys preocupa la lectura d'aquest col·lectiu.¹⁶ Les solucions que s'han aplicat parteixen o bé de les mateixes associacions de cecs, o bé dels serveis bibliotecaris del país.

Si es pretén integrar el cec a la societat caldrà comptar amb l'important ajut de la biblioteca pública, una biblioteca amb un bon fons de material en tipografia gran, amb diversos exemplars en Braille, lots importants de gravacions sonores, però molt especialment amb un bon equipament tecnològic que permeti la lectura en negre. Una biblioteca amb aquests materials mereix, ben segur, que el cec es desplaci i busqui en aquesta institució pública, com qualsevol usuari, la lectura i la informació que necessita.

Resulta molt difícil trobar serveis dedicats a la que s'anomena "minusvalidesa invisible": els sords. Aquest col·lectiu té un greu problema de comunicació que exigeix una preparació específica del personal bibliotecari que ha d'atendre'l; també es reclama, per a alguns d'ells, materials lectors especials a causa de la pobresa lèxica dels que són sords de naixement. Darrerament l'IFLA ha publicat una normativa específica per organitzar serveis bibliotecaris per a aquests usuaris.¹⁷

De totes les minusvalideses, la mental és la que està més lluny de les biblioteques públiques. La mateixa terminologia "retardat mental", "subnormal" sembla situar a aquests ciutadans fora de l'àmbit de la lectura. Però cal recordar que molts d'ells són capaços de llegir i que tots necessiten, més que ningú, millorar la seva capacitat de comunicació. La declaració dels Drets dels Retardats Mentals formulada per l'ONU el 1971, així com la declaració dels Drets dels Minusvàlids també de l'ONU del 1975, proclamen que aquestes persones tenen tots els drets fonamentals dels altres ciutadans i, molt especialment, fan referència al seu dret a viure una vida tan normal i plena com sigui possible. La biblioteca pública pot ser, i ha de ser, un element important per a la seva normalització, per a la seva integració a la societat. Una vegada més la preparació del personal bibliotecari i la dotació d'uns materials que facilitin la lectura són exigències bàsiques per poder oferir aquest servei.

Les minusvalideses i les persones que no poden traslladar-se a la biblioteca són els col·lectius que, amb més claredat, s'han identificat dins dels serveis especials. Però la societat genera altres grups que tenen un camí difícil vers la lectura que reuneixen unes peculiaritats que mereixen una

16. Mercè Rossell, p. 6-9.

17. *Guidelines for Library Services to Deaf People*. Ed. John Michael Day. The Hague: IFLA Headquarters, 1991. IFLA Professional Reports, no. 24.

atenció especial per part de la biblioteca pública. Citarem alguns d'aquests grups.

El més significatiu, el que contempen totes les normatives i que té una llarga tradició en la biblioteca pública nord-americana i europea és el que configuren les minories ètniques i lingüístiques. És obvi que qualsevol biblioteca pública ha de ser el motor cultural del grup humà en el qual està arrelada i al qual ha de servir. Conseqüentment, haurà de tenir presents aquests usuaris i proporcionar-los material bibliogràfic i àudio-visual en nombre suficient i de prou qualitat perquè tothom sigui informat en la seva llengua i pugui aprofundir la cultura pròpia.

Les minories ètniques poden enriquir la vida de les comunitats on viuen si conserven les seves tradicions i practiquen els seus costums. La biblioteca pública hauria de col·laborar organitzant conferències o exposicions per difondre la cultura d'aquest grup social. Aquestes activitats ajuden el grup majoritari a entendre les diferents cultures i a tenir una visió general dels col·lectius minoritaris. Al mateix temps, la biblioteca mirarà de desvetllar l'interès de l'immigrant per la llengua i la cultura del país que l'acull.

La biblioteca pública nord-americana i la britànica iniciaren, a finals dels anys 50, una sèrie de serveis adreçats a un grup que presenta unes peculiaritats derivades de l'edat, ens estem referint als vells. S'ha observat que la gent gran, malgrat configurar un grup força heterogeni, presenta unes necessitats informatives i unes preferències lectores que recomanen un tractament especial. Hi ha estudis i experiències molt interessants que demostren fins a quin punt un servei especial per a aquest col·lectiu facilita una millor integració dels vells a la nostra societat. Motivar la lectura, potenciar programes culturals d'interès per a la gent gran i molt especialment crear serveis que difonguin informació d'institucions oficials i de centres dedicats als vells, són algunes de les activitats desenvolupades per la biblioteca pública.

En una societat com la nostra, anomenada de la informació, existeixen, cada vegada més, bosses importants de ciutadans analfabets. Tan sols a Europa hi ha més de 90 milions de persones que no poden utilitzar la lectura com a mitjà d'informació. Aquesta situació tan greu ha motivat l'organització de gran quantitat d'escoles d'adults, especialment en les grans ciutats i en els cinturons industrials. La biblioteca pública ha de col·laborar estretament amb aquests equips d'alfabetització i ha de fer conèixer la biblioteca als alumnes. Ajudar a desvetllar el gust de la lectura en aquest col·lectiu és una tasca difícil i engrescadora.

Finalment volem fer referència a un grup que no presenta cap tipus de dificultat lectora però que aquests últims anys ha suscitat un gran interès per part de la biblioteca pública. Es tracta de les persones a l'atur. La inestabilitat laboral actual pot provocar que de sobte centenars, i fins milers, de ciutadans

perdin la seva feina i es transtorni l'ambient d'un barri o d'un poble. En aquests casos la biblioteca pública tan sols pot fer una labor perifèrica, però molt positiva. Informar sobre les orientacions del mercat laboral, oferir els locals de la biblioteca per a reunions i, molt especialment, facilitar materials i bibliografia per a cursets i reciclatges són algunes de les activitats que suggereixen els bibliotecaris amb experiència en aquests grups.

La llista de grups que demanen serveis especials és llarga però no podem tancar-la, ja que dia a dia sorgeixen nous grups i apareixen noves problemàtiques. Els professionals han eixamplat el concepte de serveis especials de tal manera que avui és la sensibilitat del bibliotecari la que permet anar identificant els grups de la seva comunitat que necessiten serveis especials; els seus recursos seran l'únic fre per establir-los.

Certament els recursos materials, humans i financers són imprescindibles per organitzar serveis especials, per fer-los viables, i molt especialment, per garantir la seva continuïtat.

Els recursos materials útils per als serveis especials són molts i variats, van des dels materials lectors específics per a un sector d'usuaris, als estris i ajuts mecànics i tecnològics que faciliten la lectura, fins al bibliobús com a vehicle que pot alimentar serveis externs. Farem referència tan sols a dos elements que avui considerem especialment significatius: la tecnologia aplicada a les minusvalideses visuals i auditives i el llibre fàcil destinat a persones amb dificultats de comprensió.

Aquests darrers anys han anat apareixent al mercat una sèrie d'equipaments tecnològics que estan transformant les capacitats lectores dels cecs i de les persones de visió escassa. Als tradicionals Optacon i telelupes cal afegir-hi ara les màquines lectores i impressores (O.C.R.) que permeten la lectura en negre i faciliten unes eines de treball úniques per al cec. També els sords poden trobar un important ajut en la tecnologia; l'equip més fàcil i més útil d'adquirir és un TDD (Telecommunications Devices for the Deaf, Dispositius de telecomunicacions per a sords). Biblioteques públiques nord-americanes estan introduint aquests equipaments i molts altres que aquí encara no coneixem. Com diu un teòric americà a una gran majoria la tecnologia ens facilita les coses, als minusvàlids els les fa possibles.¹⁸

Identifiquem com a llibre fàcil els materials lectors i àudio-visuals, elaborats amb especial cura, per poder ser llegits i entesos per tots aquells que tenen dificultats lectores i/o de comprensió. Dificultats que poden tenir origen en minusvalideses sensorials (escassa visió, sordesa de naixement) o en minusvalideses psíquiques (dislèxia, retards mentals, etc.). També cal incloure, dins d'aquest ampli grup, infants, joves i adults amb una escolarització

18. Barbara T. Mates, *Library Technology for Visually and Physically Impaired Patrons* (London: Meckler, 1991), p. 143.

pobre, immigrants amb escàs coneixement de la llengua del país on viuen, persones que, per qüestió d'edat, malalties, accidents, etc., han perdut capacitat lingüística i/o de comprensió, i en definitiva tots els que per qualsevol motiu físic, psíquic o social presenten dificultats per utilitzar la lectura com a vehicle de comunicació, d'informació, de formació, o de lleure.

Elaborar i publicar aquests materials exigeix un treball rigorós en cadena que s'inicia amb la tria del tema, que segueix amb la designació de l'autor, continua amb les normes que aquest ha d'aplicar per aconseguir una obra de qualitat i entenedora alhora, una obra que reclama a més una estreta col·laboració autor/il·lustrador per mantenir i ampliar la seva qualitat i la seva intel·ligibilitat, i que finalitza amb la tasca de l'impressor, tria del paper, tipografia, distribució del text, etc. Tot pren especial relleu en aquest constant doble repte qualitat/claredat que caracteritza les obres de lectura fàcil. Des de fa anys les biblioteques públiques de diferents països han formulat demandes de materials de lectura fàcil per poder atendre un col·lectiu, cada dia més ampli, que necessita materials especials per poder llegir.

L'IFLA recollí aquesta inquietud i creà un Grup de Treball anomenat Easy to Read vinculat a la seva Section for Libraries serving Disadvantaged Persons. Paral·lelament, en diferents països, han anat sorgint grups de treball pluridisciplinats amb la denominació de Lectura-Fàcil, alguns dels quals tenen ja més de 25 anys d'existència.

La introducció a les biblioteques públiques de la tecnologia, aplicada a les minusvalideses i el llibre fàcil incorporat al seu fons bibliogràfic, són eines valuosíssimes per a la integració d'uns col·lectius de ciutadans que pateixen una clara marginació.

Els recursos humans són encara més necessaris que els recursos materials. Cal comptar amb bibliotecaris especialitzats per poder desenvolupar amb eficàcia serveis especials. Les especialitzacions són diverses i cap d'elles resulta fàcil. És un repte per a les escoles de Biblioteconomia i també per a les associacions o col·legis professionals organitzar cursos que facilitin l'especialització. A més, resulta imprescindible establir contactes i col·laboracions amb institucions relacionades amb l'àmbit de l'especialització, és a dir, hospitals, presons, representants de les diferents minusvalideses, etc. És el treball conjunt de diferents equips de professionals el que ha de permetre una formació adient.

Hem deixat en darrer lloc el recurs més important, el finançament. Si no es compta amb una dotació econòmica concreta i estable no es pot iniciar un servei especial. Aquests serveis tenen unes exigències d'espai, de materials i de personal molt específiques. A més, un cop iniciats han de poder mantenir-se i evolucionar d'acord amb les demandes dels usuaris. Cal cercar, i trobar, col·laboracions econòmiques; des de Justícia, Sanitat, Benestar Social, i altres àmbits poden sorgir aportacions d'interès.

Com indicàvem en un principi, introduir els serveis especials a les nostres biblioteques públiques no és una tasca fàcil, però resulta ja del tot inajornable. Avui tenim algunes eines per fer-ho.

La *Llei del sistema bibliotecari de Catalunya*,¹⁹ aprovada el març de 1993, preveu, per primera vegada a l'Estat espanyol, que la biblioteca pública ofereixi serveis bibliotecaris a aquells ciutadans que presentin dificultats lectores. És aquesta una eina important. Caldrà veure quin desplegament es farà de la Llei per facilitar el compliment d'aquest punt.

La comunitat bibliotecària vinculada a la lectura pública hauria d'implicar-se en l'estudi d'aquest tema amb el suport del Col·legi i la col·laboració de l'Escola. L'abundosa bibliografia que darrerament s'ha publicat és un material important per estudiar possibles solucions per a les nostres biblioteques públiques. Dins d'aquesta línia cal també analitzar amb cura les experiències més significatives dutes a terme en països propers al nostre entorn socio-econòmic.

La sensibilització de la nostra societat respecte als problemes d'aquests col·lectius, ha originat que, des de diferents àmbits, institucions públiques i privades els dediquin alguns recursos econòmics i humans per pal·liar les seves dificultats i per facilitar la seva normalització i integració. És dins d'aquests sectors on els bibliotecaris podem trobar els interlocutors més útils, els col·laboradors més oportuns.

En aquests moments en què es questiona la societat del benestar haurem de ser força imaginatius per cercar programes possibles, per fixar prioritats, per justificar objectius, per demostrar la viabilitat i, molt especialment, la rendibilitat social i política de les solucions proposades.

Cal, sens dubte, un treball coordinat des de diferents fronts dirigit a un objectiu únic: instal·lar els serveis especials a les nostres biblioteques públiques. És la resposta obligada a unes necessitats informatives específiques de la nostra societat, és la manera adequada de continuar la tradició bibliotecària que ara commemorem.

19. *DOGC*, núm. 1527 (29 de març de 1993), art. 22.3 i 22.4.